

ÎNTÂLNIRILE A DOUĂ SPIRITE ESEŢIALE

Întâmplările au coincis aproape. Două dintre marile spirite româneşti ale acestui sfârşit de mileniu s-au întâlnit, s-au întâlnit din nou, de această dată în pace. În pace şi în onor. Sunt spirite în ambele înţelesuri ale cuvântului, în cel fundamental şi în cel derivat, metaforic, figurativ. În Franţa se stingea, la optzeci şi şase de ani, **Eugen Ionescu**, celebrat de o lume întreagă, în România, numai în România, se aniversa o sută de ani de la naşterea lui **Camil Petrescu**.

Prima lor întâlnire a fost ca o ciocnire între doi nori imenşi, unul cu sarcină electrică pozitivă, celălalt cu sarcină electrică negativă. S-au produs descărcări, tunete, fulgere, trăsnete. În „Nu”, Eugen Ionescu experimentase un joc al inteligenţei – aşa îl numea – prin care demonta şi pulveriza, între altele, un roman al lui Camil

Petrescu, unul dintre marile romane ale prozei româneşti interbelice. Camil Petrescu, scriitor de profunzime şi inteligenţă, n-a înţeles jocul sau nu l-a agreat. La urma urmei, cărui creator poate să-i placă un astfel de joc, oricât de inteligent, când obiectul jocului este creaţia proprie? Se spune că, după plecarea lui Eugen Ionescu în Franţa, Camil Petrescu ar fi exclamat: „De frica mea a fugit!”. În felul ăsta, oral, şi-a răzbunat el orgoliul lezată.

Este evident că Eugen Ionescu, scriind „Nu”, nu şi-a urît obiectul jocului, aşa cum nu i-a dispreţuit pe Camil Petrescu sau pe Tudor Arghezi. Spiritul său contestatar-jucăuş-filosofic era mai presus de fanatism, de judecăţi şi sentimente categorice, totale, definitive. Dar, dincolo de dispoziţia ludică, ce presupunea pentru el clătinarea valorilor recunoscute, era şi altceva în acel gest al lui Eugen Ionescu: privirea din partea opusă a unui paradox existenţial. Camil Petrescu ne-a arătat în mai toată opera sa **relativul absolutului**, de unde şi sfârşirea tragică. Eugen Ionescu, uitându-se din partea cealaltă, a constatat **absolutul relativului** şi, fireşte, de aici, altă sfârşire tragică. Care e deosebirea? Deosebirea este că, fire patetică şi încrâncenată, Camil Petrescu a văzut doar dimensiunea gravă a incompatibilităţii, în timp ce Eugen Ionescu a fost sensibil deopotrivă la comicul grotesc al incongruenţei. Camil Petrescu vedea platonician, Eugen Ionescu – einsteinian.

Drama personajelor lui Camil Petrescu este că au văzut idei, că s-au lăsat vrăjite de jocul ieilor şi, în acest fel, şi-au pierdut simţul relativului, implicit simţul realului. Ele nu pot concepe un compromis, un cerc pătrat, o muscă în farfuria cu mâncare, un ministru al Justiţiei asasin, un surâs ambiguu al iubitei, când, în realitate, existenţa se compune din compromisuri, cercuri pătrate, muşte în mâncare, surâsuri ambigue şi – perioada fascistă şi cea comunistă o demonstrează fără echivoc – miniştri (de toate felurile) asasini. Inadecvarea la realitate îi dezarmează pe văzătorii de idei, absolutul decăzut în relativate le distruge sistemul de valori şi, în cele din urmă, le pulverizează personalitatea. Nimeni nu s-a gândit vreodată să ancoreze în Steaua polară, spune un personaj cu picioarele pe pământ dintr-o dramă camilpetresciană. Ei bine, ei, aceşti vrăjii ai ieilor, aceşti oameni-idee s-au gândit, iar eşecul i-a aruncat în plină tragedie.

În tabăra cealaltă, Eugen Ionescu a văzut cu totul invers: absolutizarea relativului, automatizarea, ideologizarea şi fanatizarea individului, a colectivităţilor, clişeu înălţat la rang de lege, egoismul pustitor, egoismul sacralizat. Eugen Ionescu vorbeşte despre „sistemologia ideologică ce absolutizează relativul, dorind să creeze din subiectivitate o realitate obiectivă”. Această lume a cercurilor pătrate, a oamenilor-rinoceri, a **eu**-lui anulându-l pe **noi** şi a lui **noi** sugrumându-l pe **eu**, a obiectelor invadând viaţa nu este mai puţin tragică decât lumea amăgiţilor de idei. Eugen Ionescu are simţul relativului, al realului şi, ca şi Caragiale, al monstruosului. Tragismul său capătă nu o dată mişcare comică şi expresie grotescă.

Şi acum – paradoxul. Cu cât personajele lui Camil Petrescu sunt mai ne-realiste (în sensul că sunt abstrase realităţii), cu atât mai realiste sunt piesele sale. În schimb, personajele realiste ale lui Eugen Ionescu acţionează în piese ne-realiste, absurde. Din aceste contraste rezultă drama, şi într-un caz şi în celălalt, dar şi potenţialul comic.

Şi, totuşi, adversitatea celor două moduri de a privi raportul dintre absolut şi relativ este mai puţin tranşantă decât am lăsat să se înţeleagă. În fond, şi în dramaturgia lui Camil Petrescu şi în cea a lui Eugen Ionescu este vizibilă falia uriaşă dintre individ şi lume, o comunicare defectuoasă, nu o necomunicare. (Camil Petrescu nu-şi pune problema, iar Eugen Ionescu nu crede în lipsa de comunicare: „Dacă aş fi crezut în lipsa de comunicare la modul absolut, n-aş mai fi scris niciodată. Prin definiţie autorul este cel care crede în expresie.”) La urma urmei, este vorba de eternul conflict între individ şi colectivitate, între nevoia de libertate a omului şi presiunea socială asupra lui, care acţionează constrângător, adeseori sufocant. La Camil Petrescu eliberarea se produce prin sinucidere (poetul Ladima, ziaristul Gelu Ruscanu), la Eugen Ionescu prin renunţarea la efortul de a gândi şi prin repetarea automată a unor sloganuri. Eugen Ionescu spune despre personajele sale: „Personajele mele nu gândesc. Sunt despărţite de propria lor viaţă. Trăiesc într-o lume a impersonalului, într-o lume a colectivităţii, într-o societate colectivă, care nu poate fi interpretată strict ca societate colectivă comunistă; deoarece societatea burgheză capitalistă este şi ea colectivă”.

Dacă există o problematică asemănătoare a celor două tipuri de personaje, camilpetresciene şi eugenionesciene, asta se datorează faptului că amândoi scriitorii au apăsă pe resortul dramatic fundamental, descoperit încă de grecii antici şi constând în lupta dintre om şi oameni, dintre om şi zei, dintre mecanismul-om şi mecanismul-lume. Ceea ce îi deosebeşte sunt unghiurile opuse de abordare a conflictului, temperamentele neasemănătoare, limbajele diferite, ba chiar şi limbile diferite în care au scris. Dincolo, însă, de aceste mari deosebiri dintre ei, Camil Petrescu şi Eugen Ionescu sunt doi dramaturgi **esenţiali**. ■

ANUL UNUI

